

1830

O yıl Osmanlı ülkesinin üç farklı köşesinde,
üç erkek çocuđu doğdu.

Kültürleri, âdetleri farklı üç ođlan...

İlhan

İlhan, İstanbul'da yazın bunaltıcı rutubetli havasının yerini yavaş yavaş sonbahara terk ettiği günleri hep sevmiştir. En güzel, sıklıkla da hüzünlü hatıraları hep bu döneme denk gelmiştir. Esen hafif rüzgâr martı seslerini nice mesafelere taşırdı. Dalgaların kayalıklarda dağılışı, Hafize Nine'nin çocukluğunda söylediği ninnileri anımsatırdı ona. Deniz onun doğasının bir parçasıydı sanki. Ötesinde ne olduğuna dair merakı, hayatının tüm kararlarını belirlemiştir. Görülmek için hava karardıktan sonra Haliç kıyısından kürek çekmeye başlar, Meryem'le bir süreligine de olsa beraber olabilmek için Üsküdar'a kadar uğraşır dururdu. Tuzlu suların verdiği yorgunluğu hiçbir zaman angarya olarak görmedi.

Mahallesindeki arkadaşlarının garipsemelerine rağmen, Bahriye Mektebi'ne gitmeyi hep istemiştir. Okulda zekâsıyla sivrilmeyi bilmiş; iyi bir deniz subayı olarak mezun olmuştu. Özellikle de çoğunun nefret ettiği trigonometrideki yeteneği, topçu subayı olarak öne çıkmasına fırsat yaratmıştı. Mektebin Kasımpaşa'dan Heybeliada'ya taşınması sonrasındaki ilk mezunlar arasındaydı. Osmanlı donanmasının gururu, 128 topuyla döneminin en güçlü savaş gemilerinden Mahmudiye'de görevliydi. Gerçi Kırım'da denizde savaştığından çok daha fazla karada savaşmıştı ama bu durum onun iyi bir bahriyeli olduğu gerçeğini değiştirmemiştir. Sivastopol saldırısında Mahmudiye'nin komuta ettiği toplarının isabet yüzdesi gemi komutanı Ateş Ahmet Bey'in dikkatini çekmişti.

Tam bir İstanbulluydu İlhan. Yedi tepeli şehirde doğmuş, yedi tepenin havasını ayrı ayrı solumuştu. Babası Ferit Bey yeniliklere çok meraklıydı. 19. yüzyıl İstanbul’unda tüm olumsuzluklara rağmen dünyada olup biteni takip etmeye çalışan bir mühendisti. Dokuz yıl önce telgraf denen icadın Beylerbeyi Sarayı’nda –nihayet– denenebilmesi için çok çabalamıştı. Mera-
mını beş kez söylese de karşısındakine anlatamazken, teller üstünden kilometrelerce öteye iletebilmenin heyecanı son yıllarda tüm benliğini sarmıştı. Ferit Bey, at sırtında günler sonra varılabilecek diyarlara telgrafla bir çırpıda haber gönderilebileceğini İlhan’a anlatır durur; yeri geldiğinde savaşta toptan, tüfekten daha önemli olacağını iddia ederdi. Zaman Ferit Bey’i haklı çıkarıyor gibiydi. İlhan ise cesaretini ancak toplayıp son kez üç yıl önce gördüğü Meryem’e duygularını bu Frenk icadıyla tekrarlanmanın hayaliyle gitmişti Kırım’a. Bu mümkün olamamış, ne boş bir telgraf cihazı ne de uygun bir zaman bulabilmişti.

Annesi Meliha Hanım da fikri ayrı, yüzü ayrı aydınlık bir insandı. Sadece mahallenin değil, tüm Haliç’in en yetenekli ebesi olarak bilinirdi. İlhan’ın neredeyse tüm çocukluk arkadaşları Meliha Hanım’ın yardımıyla dünyaya gelmişti.

Bu arkadaşlar arasında Nuri’nin ayrı bir yeri vardı. O, İlhan’ın akranı, sırdaşı, çocukluk arkadaşı, silah arkadaşıydı. İlhan’ın Meryem’e olan duygularını bir tek o biliyordu. Eşeği sağlam kazığa bağlamaya meraklı, kılı kırk yaran bir yapısı vardı. Bu yapıda bir insanın şakacılıktan ve serserilikten geri kalması İlhan’ı hep şaşırtmıştı. Kırım’da, düşmana daha nice top atabilsin diye bir topun şarapnellerine kendisini siper ederek İlhan’ın hayatını kurtarmıştı. Son sözü, “Siz ne biçim bir aile-

siniz; ilk nefesimi Meliha Ana'nın ellerinde aldım, son nefesimi senin ellerinde veriyorum" olmuştu.

Bununla birlikte İlhan'ın Kırım Savaşı boyunca İstanbul'daki kayıpları, cephedeki kayıplarından çok daha fazlaydı. Önce Meliha Hanım gitti. Doktorlar, doğru mudur yalan mıdır bilinmez, kalp demişler. Onun gidişiyle otuz dört yıllık hayat arkadaşı olan kalp de tamir olmaz şekilde kırılmıştı. Değil telgraftan dökülen kelimeler, koca dünya evine gelse artık umurunda değildi Ferit Bey'in. Yapayalnızdı, yemeden içmeden kesildi. Kasımpaşa'da oturduğu bir söğüdün gölgesinden bir daha kalmamıştı.

Yobaz ahali ardından kötü konuşmuş; gâvurun, dinsizin icadına bu denli meraklı olanın sonunun bu olacağını söyleyip durmuşlar.

Meryem ise babası yaşında zengin bir tacirle evlendirilmişti.

Gazileri Kırım'dan İstanbul ve Anadolu'ya taşıyan gemiler hâlâ geliyordu. Yalnızlık bir kâbus gibi çökmüştü İlhan'ın yüreğine. Annesi, babası, Meryem, Nuri... Hepsi gitmişti.

Dalgaların sesi ve martıların gürültüsünden başka hiçbir şey kalmamıştı.

Mahir

Yakışıklı, boylu boslu, yağız, iflah olmaz, uslanmaz birisiydi Mahir. Adı gibi, başını soktuğu belalardan kurtulmakta mahirdi. Adanalıydı. Yıllar içinde bir baltaya sap olamamıştı. Kâmil Bey oğlunun bu hallerine çok üzölmüş, saygın bir hayat kurması için elinden geleni yapmıştı. Mahir'in hakkında aile dostları İmam Seyfullah Efendi bile gelememişti. Nasihat, sopa... Hiçbiri kâr etmemişti.

Mahir annesiz büyümüştü. O da İlhan gibi tek çocuktu. Hahaları belki yola gelir, bir yuva kurar diye Mahir'i şehrin bilinen tacirlerinden birinin kızı olan Saliha ile evlenmeye ikna etmişlerdi. Evlendi evlenmesine de zengin aileye damat gitmenin bedeli ağır gelmişti Mahir'e. Evlilik öncesi hayatına dair neredeyse her şey yasaklanmıştı. Gezmek tozmak mümkün değildi. Efendi gibi yalıda oturacaktı. Sosyal toplantılarda Saliha'nın yakışıklı kocası olarak takdim edilecek bir vitrin süsüne dönmüş gibi hissediyordu kendini. İlk başlarda bu yeni düzene içtenlikle ayak uydurmaya çalışmıştı. Eşine karşı hiçbir konuda saygısızlığı olmasa da bu durum karşılıklı değildi. Saliha yine bildiğini okuyor, onunla yalnızken Mahir'i köylü diye küçümsüyor, arkadaşlarının yanında ise yakışıklı kocasıyla hava atıyordu.

Mahir o günlerde, hayatında ilk defa "olmaz olsun bu para" dedi. Hele hele Mustafa Bey ve ailesinin, dünürleri Kâmil Bey'in vefatına alay edercesine kayıtsız kalmaları Mahir'in çok ağırına gitmişti. Gece yattığında hayattayken fazla konuşmadığı babasının hatırasıyla dertleşmeye, ondan akıl sormaya ve özür di-

lemeye başladı. Halalarından da ona fazla hayır yoktu. Serseri yeğenleri Çukurova'nın en zengin ve makbul ailelerinden birine içgüveysi gitmişti ya, "daha ne olsun" diyorlardı. Kaderin cilvesi, tek yakını olarak bir zamanlar adını duyduğunda irkildiği sert mizaçlı İmam Seyfullah Efendi kalmıştı. Zaman zaman ona uğrar, akıl sorardı. Esasen en mutlu anları, elinde bir bardak demli çayla Seyfullah Efendi'den babasının hatıralarını dinlemektir. Babasının dürüstlüğüyle gurur duymaya, duydukça da Mustafa Bey ve Saliha'dan nefret etmeye başladı.

Mahir ve Saliha'nın bir türlü çocukları olmuyordu. Bu Mahir'in belki tek tesellisi haline gelmişti zira Saliha'ya dokunmak bile artık onu rahatsız ediyordu. Duygusallıktan nasibini almamış Saliha'nın derdi ise bu defa annelik konusunda etrafa poz yapabilmektir. Ancak bu konudaki en büyük baş belası ne Saliha ne de Mustafa Bey'dir. Her ikisinin en sevmediği özelliklerini üstünde toplayan, Mahir'i istediği şekle sokabileceği bir hamur olarak gören kayınvalide Melahat Hanım'dır. Mustafa Bey en azından çocuk konusunu uluorta konuşmayacak kadar edep sahibiydi. Melahat Hanım ise her vesileyle; yemeklerde, aile toplantılarında ve hatta bayramlarda bu konuyu en sevimsiz biçimde dile getiriyordu. İş artık Mahir'i eksik, kusurlu görmeye kadar gelmişti. Birkaç yıl böyle gelmiş geçmiş, İmam Seyfullah Efendi de rahmetli olmuş, Mahir'in Seyhan Nehri kıyısındaki kuşlardan başka dostu kalmamıştı.

O yalnız günlerden biriydi. Mustafa Bey, elbette Melahat Hanım'ın doldurmasıyla, iki kabadayı tuttu. Bunlar Mahir'le "iki laflayacaklar", aklını başına getireceklerdi. Bilmedikleri ise Saliha'nın bu süslü oyuncağından sıkıldığı, gönlünü gizlice kendi-

ne methiyeler düzen bir başka yakışıklıya verdiği, hatta beraber olmaya başladığı ve Mahir'in Saliha'nın hayatındaki görevinin sona erdiğiydi. Mahir ölmeli, kendisi dul kalmalıydı. Saliha, boşanmanın geçer akçe olmadığı bir toplumda bu kabadayılara her şeyi yaptırtacak akçeyi gizlice verdi.

Ancak nehir kıyısındaki kapışma bu iki kabadayı için pek de bekledikleri gibi gitmedi. Mahir'in evlenene kadar başını soktuğu belalar, bu tip durumlardan nasıl kurtulacağını da dersini öğretmişti ona. Yediği yumruk aklını başına getirmiş, savrulan bağ bıçağının kolunda açtığı kesik, içindeki yaşam enerjisini ateşlemişti. Hayat mücadelesi verdiği o dakikalarda yıllardır hiç olmadığı kadar keskin düşünüyordu. Adeta yeniden hayata bağlanmıştı.

Bağ bıçağını kabadayının elinden aldı, onun dalağına sapladı. Bıçağı öfkeyle her batırışında kaybolan feriyile korku ve şaşkınlık içinde ona bakan gözler sanki kabadayının değil de Saliha'nındı, Mustafa Bey'indi, Melahat Hanım'ındı. Mahir sanki can almıyor da borç tahsil ediyordu. Kurbanı ruhunu teslim edince, bağ bıçağını bu kez öbür kabadayının boğazına dayayarak o koşullar altında insanı ürkütmesi gereken sakinlikte söze başladı. İkinci kabadayıya onu öldürmeyeceğini, cansız yatan arkadaşının cebinden para kesesini alabileceğini belirtti. Mustafa Bey'e kendisini öldürdüğünü ve cesedi nehre attığını söyleyecekti.

Tek yapması gereken çenesini tutmaktı. Kan parasını gönülünce harcayabilirdi. Gerçeğin ortaya çıkmasından korkmasına gerek yoktu. Zira Adana defteri Mahir için kapanmıştı. Burada sevdiği herkes gitmiş, geriye bir şey kalmamıştı; nehir boyundaki ağaçların sesi ve kuşların cıvıltısından başka.

Kader onu peygamber ocağına götürdü. Askere alındı, Kırım'a gitti. Nice badireyi sıyrıksız atlattığından mıdır yoksa tatlı dilinden midir bilinmez, adı Şerbetli Çavuş'a çıktı. Kanın gövdeyi götürdüğü o cehennemde gülmeyi de güldürmeyi de bildi. Çocukluğunda dayağını çok yemiş olmasından dolayı, yaralanan silah arkadaşlarına, "İmam Seyfullah Efendi'nin sopasından mı yedin" diye takılırdı. Şerbetli Çavuş daha sonra Mahmudiye'ye verildi.

Kısım kumandanı Kolağası İlhan ile arkadaşlıkları burada başladı. Birbirlerine kaybettiklerinden bahsettiler. Geminin topunu ateşlerken, karada düşmana kurşun sıkarken bile İlhan Meryem'e olan aşkıdan, Mahir de Saliha'ya olan nefretinden bahsederdi. Bu dostluk, sonra onları kardeş gibi yaptı.

Üç kardeşten ikisiydiler...

David

Kan ve ıstırabın kasıp kavurduğu Kırım'dan nihayet ayrılmış olmanın mutluluğunu yaşıyordu David. Tuhaf bir mutluluktu bu. Ne yaparsa yapsın yüzü gülmüyordu. Sıhhiye çadırlarında çaresizlikten işi kasaplığa kadar götüren doktorların elindeki hasta askerlerin çığlıklarını asla unutmuyacaktı. Hayat anlamsızlaşmıştı onun için.

David, İzmir Karataş'tandı. Yedi çocuklu Musevi bir ailenin dördüncü çocuğuydu. Ailedeki diğer erkeklerin aksine ticaret hayatını hiçbir zaman sevmemişti. Okumak, konuşmak, tartışmak onun için daima daha önemli oldu. Zor ikna olan, çok sorgulayan bir gençti. Kendi cemaatinin içinde kapalı kalmaz, Müslüman ahaliyle kaynaşır, evlerine yemeğe gider, onlardan iyi arkadaşlar edinirdi.

Farklı kültürlere yatkınlığı, onun daha on sekizine gelmeden Türkçe ve İbranicenin yanında iyi derecede İngilizce ve Almanca konuşmasına yardımcı oldu. Ayrı bir yeteneği vardı dile. Öğrendiği dillerde yayımlanmış eserlere saldırıyor, onları adeta hatmediyordu. O dönemde İzmir'de bu tür kitaplar bulmak çok zordu. Ancak Selanik'te yaşayan maceraperest amcası Ariel ona fırsat buldukça kitap yolluyor, sonra da mektupla izlenimlerini soruyordu.

David siyasete çok meraklıydı. Özgürlük onun gönül verdiği bir idealdi. En çok da bu özelliğiyle ailesini tedirgin ederdi. Zaman zaman fanteziye kaçan fikirleri, biraz da rakı içmişse, büsbütün raydan çıkar, iş –Allah korusun– Padişah'ı eleştirmeye

kadar giderdi. Babası İshak Bey, bunun Musevi bir azınlık ailesi için ne denli riskli olduğunun gayet farkındaydı. Ancak bunu önlemek konusunda pek başarılı değildi.

O akşam nihayet çıkan imbat, gün boyu şehri kavuran güneşten sonra tatlı bir nefes aldırdı herkese. Güneş körfezdeki dalgalar üstünde son dansını ederken, David ve birkaç arkadaşı, Kordon boyunda oturmuş hararetle biçimde Napolyon'dan bahsediyorlardı. Özellikle de David, Fransa'daki ihtilalin yaktığı özgürlük ateşinin bir gün tüm Avrupa'yı şekillendireceğini, ezilen kitlelerin kendi kaderlerini belirleyeceklerini söylüyordu.

Arkadaşları arasında onu ciddiye alanlar olduğu gibi "saçmalyor yine" diye geçiştirenler de vardı. En ciddiye alanlardan biri Sami'ydi. Ona göre David'in anlattıkları hiç de yabana atılır cinsten değildi. Baş başa saatlerce konuşur, bir yandan boyoz yerken diğer yandan dünya meselelerini enine boyuna tartarlardı. Saatler ilerledikçe diğer tayfa çekip gitmiş, Kordon boyunda sadece ikisi kalmıştı. Sami, David'i evine yemeğe çağırırdı. Basmane taraflarındaki o bakımsız eve habersiz daldılar. Babası Niyazi Bey ve annesi Hatice Hanım'ın Musevi bir konuğa ne tepki vereceğini David pek kestiremiyordu ama onlar onu Tanrı misafiri olarak karşıladılar. Yemekte herkes ilgiyle dinledi David'in anlattıklarını.

Özellikle de Zeynep.

Zeynep'in David'den epey etkilendiği, sadece anne babasının değil, abisi Sami'nin de gözünden kaçmadı. Farkında olmayan belki de sadece David'di. O, kendi ailesinin susmasını telkin eden umursamaz tavırlarından sonra fikirlerine, ihtiraslarına bu denli merakla yaklaşan bir ailenin yanında olmanın heyecanına